

שיל"ת

ספר

הידושי חתם סופר

השלם המפואר

על מסכת שבת

פרקים יג - כד

הידושים ❖ סוגיות

מאת משה ספרא רבא, גאון ישראל וקדושו, רכבו ופרשיו,
בוצינא קדישא, חסידא ופרישא, ריש מתיבתא וריש גלותא,
מאור ישראל, רבן של כל בני הגולה

רבינו משה סופר זצוק"ל
בעל שו"ת "חתם סופר"

אב"ד וריש מתיבתא דק"ק דרעניץ, מאטערסדארף, ומשם
עלה ונתעלה לעיר ואם בישראל ק"ק פרעסבורג המעטירה
ושם חלקת מהוקק ספון, זי"ע

יוצא לאור במהדורה חדשה מושלמת ומפוארת מתוך כתבי ידיו הקדושים,
וליקוטים מספרי מרן המחבר וספרי תלמידיו

מחולק לחידושים על הדף, סוגיות הש"ס, ופנינים ע"ד דרוש בהגהה מדויקת,
כותרות משנה, קיטוע ופיסוק, פתיחת ראשי תיבות, הוספת מראי מקומות, מדור
"פרדס אליעזר" המכיל אלפי הערות והארות

על ידי מכון להוצאת ספרים וחקר כתבי יד
ע"ש החתם סופר ז"ל
עיה"ק ירושלים תובב"א
תשע"ה

מהדורת דמשק אליעזר

פרק חמשה עשר

קיב ע"ב

ר' יוחנן הוכיח מהקמת המשכן שפנים חדשות באו, וחזקיה סתר דאיתו כי היה כוחם כמלאכים

בעי רבי חזקיה ניקב כמוציא זית וסתמו וחזר וניקב כמוציא זית וסתמו וכו' מהו, אמר ליה רבי יוחנן וכו' פנים חדשות באו לכאן, הכא נמי פנים חדשות באו לכאן, קרי עליה וכו' כגון דין בר אינש [וכו' ראשונים בני מלאכים]. י"ל כי המשכן הוקם פעמים בכל יום כמ"ש רמב"ן^א (שמות מ ב), אלא הוא כתב שהיה כחם כמלאכי מעלה גבורי כח עושי דברו^ב, ולולא דבריו הייתי אומר שלא פרקו והעמידו ממש, אלא היה מגביה קרש אחד מאדן שלו ומיד החזירו, וכן השני ושלישי וכן כולם זה אחר זה, וכגון דאמרינן פנים חדשות באו לכאן, ור' יוחנן שיער בנפשו שהוא בר נש ואי אפשר לשער להעמיד ולפרק ג' פעמים בכל יום, אלא על כרחך כנ"ל כי פנים חדשות באו לכאן, אבל באמת לא אמרינן פנים חדשות באו לכאן ופרקו והעמידו ממש ולהם היה כח כמלאכי מעלה^ג, והיינו דא"ל ר' חזקיה לר' יוחנן כגון דין בר נש אבל הראשונים כמלאכים.

[תו"מ שמות רכה ד"ה ויקם]

אם ראשונים בני מלאכים אנו בני אנשים, ואם ראשונים בני אנשים אנו כחמורים ולא כחמורו של וכו' רבי פנחס בן יאיר אלא כשאר חמורים. גלע"ד בפירושו דהך אם הראשונים מלאכים, דמלאכים המה שלוחי ההשגחה העליונה להשגיח

ראשונים כמלאכים המשגיחים על הדורות שאחריהם, ובפטירתם הם כאנשים ואנו כבהמתם שמתעלים על ידנו

על אנשי העולם הזה, והבהמות המה עבדי בני אדם לכל צרכיהם, והנה דורות הראשונים היו בחייהם בבחינת מלאכים להשגיח על הדורות האחרונים שיבואו אחריהם שהמה בבחינת אנשים המושגחים מהמלאכים להצילם מכל כושל ולברר וללבן הדת מכל סוג, ועכשיו שהם הלכו לחיי עולם ואנחנו בעולם הזה, המה בבחינת אנשים ואנחנו בהמתם, כי כל מעשה טוב שאנו עושים על פי תקנתם הם מתעלים בעולם העליון ואנחנו עובדים עבודתם כבהמה לאנשים, נמצא שניהם אמת, באותה בחינה שהם מלאכים אנחנו אנשים, ובבחינה שהם אנשים אנחנו כבהמתם, אך לא כחמורו של ר' פנחס בן יאיר שיהיו הראשונים בטוחים שלא נכשל אנחנו בהכנת כוונת משנתם ותקנתם וחומרא שהחמירו עלינו, נהי כגוף הדין רגלי חסידיו ישמור מלהגיע באיסור דאורייתא וכל העוסק בתורה לשמה השי"ת יאיר עיניו, אבל עכ"פ בהכנת דברי הראשונים ותקנתם וחומרותם אין בטחון.

[ח"י חולין ז ע"ב ד"ה ואגב]

אם ראשונים בני מלאכים אנו בני אנשים וכו' אנו כחמורים ולא כחמורו של וכו' רבי פנחס בן יאיר אלא כשאר חמורים. ירצה, הראשונים הצדיקים שכבר מתו ועומדים ומשמישים למעלה, ע"ד מהלכים בין העומדים (זכריה ג ז), אזי יובן מזה כי עכ"פ אנחנו למטה כאנשים צדיקים

פרדס אליעזר

שום אדם מחמת כובד הקרשים, שאין כח באדם לזקוף, ומשה העמידו. אמר משה לפני הקב"ה איך אפשר הקמתו על ידי אדם, אמר לו עסוק אתה בידך, נראה כמקימו והוא נזקף וקם מאליו". ג. אמנם בעה"ת (שמות קסג ד"ה ויהי הב') נקט מרן כתירוץ זה שלא פרקו

א. בשם מדרש (במדבר רבה יב טו) וז"ל: "רבי חייא בר יוסף אמר שני פעמים בכל יום היה משה מעמידו ומפרקו אחת בבוקר ואחת בערב, ר' חנינא הגדול אומר שלשה פעמים". ב. ל"מ ברמב"ן, וראה רש"י שמות (לט ג) שהביא ממדרש תנחומא: "לא היה יכול להקימו

מדרגת הצדיקים למעלה אם המה כמלאכים או כאנשים תלמידיהם במעשי תלמידיהם

אף בסוחט לקדרה אי צריך למימיהן, דלא שייך בהו משקה הבא לאוכל כיון דהוה משקה מעליותא מקודם לכן, וכיון דרבי יוחנן על כרחך מתרץ הברייתא הסוחט כבשים למימיהן נעשה כמי שסוחט לזיתים וענבים, ש"מ שזיתים וענבים נמי אין חילוק בין קדרה לקערה, דאי לאו הכי וקיל טפי מכבשים איך שייך נעשה כמי שסוחט וכו', גם הו"ל לפרש ולחלק בזיתים וענבים גופה. וליכא למימר דאיירי הכל בקערה ומחלק בין גופן למימיהן, זה אינו שהרי כבשים אפילו לקדירה אסור והו"ל לפרש, אלא על כרחך שאין חילוק לרבי יוחנן ודו"ק.

ובזה ניחא לן נמי בשו"ע סי' ש"ך סעיף ד' השמיט הרב"י דעת ר"ח ז"ל באשכול, והביאו רק בכבשים (סעיף ז), והרמ"א הגיה ולדבריו באשכול לקדירה נמי אסור, ול"נ בכיון הב"י ז"ל השמיטו, דאף מאן דחייש לר"ח ז"ל ואוסר לקדירה, דוקא בכבשים איכא למיחש, דגם לפי דעת ר"ח ז"ל קאי רב ושמואל ורבי יוחנן בחדא שיטתיה, מה שאין כן באשכול דפליגו רב ושמואל ארבי יוחנן אין הלכה כאחד במקום שנים, ואין [לחוש] לר"ח ז"ל בהא כנ"ל ודו"ק. שוב מצאתי סברא זו שכתבתי להחמיר בכבשים משום דהוה על המים שם משקה מקודם,

מבענבים שסוחטן במאכל דלא הוה עליהו שם משקה מעולם, בב"ח [סי'] ש"ך ס"ה (ד"ה כתב בהגהת מיימונית) בשם המהרש"ל ז"ל וברוך שכוונתי^{סא}. (מהדו"ק)

קמה ע"ב

אלא לעדות אשה בלבד. פירש רש"י [ד"ה לעדות אשה] אפקועי רבנן לקידושין מיניה, והקשה בתשו' פנים מאירות ח"א סי' פ"ט, א"כ מאי טעמא כי אתי הבעל אמרינן הולד מהשני ממזר דאורייתא (יבמות פט ע"ב), ואמאי הא אפקועי וכו', בשלמא אי טעמא משום דייקא ומינסבא (שם צג ע"ב), י"ל כיון דאיגלאי מילתא דלא הוית דייקא שפיר לא אפקועי קידושין^{סב}, אבל למ"ד (שם) משום מילתא דעבידא לאיגלויי לא משקרי אינשי, א"כ נהי דהכא נמצא שהעד שיקר במילתא דעבידא לאיגלויי, מ"מ איתתא מאי הוה לה למיעבד וכבר נפקעו קידושין, ואמאי הולד ממזר דאורייתא^{סג}, וא"כ תפשוט מהכא דטעמא משום דייקא ומינסבא^{סד}. ועיין תשו' שבות יעקב ח"ב סי' קט"ז שכתב דגם למ"ד משום מילתא דעבידא לאיגלויי, מ"מ בעי ג"כ דייקא ומינסבא עי"ש.

ועוד נלע"ד דרש"י לא קאמר אלא להס"ד דהקילו בעדות אשה טפי מעדות [בכור].

פרדס אליעזר

הפנים מאירות בקושייתו בא לאפוקי מתירוצ זה, וכתב: "ואי ס"ד כפירוש רש"י, אי טעמא משום דמילתא דעבידא לאגלויי לא משקרי א"כ היא לא פשעה כלום ואמאי הוי ממזר משני". ור"ל דאין סברא להענישה בכך שלא נפקיע את קידושי הראשון, וע"י כך יהיה ולד השני ממזר מן התורה. וזהו שכתב מרן כאן מ"מ איתתא מאי הוה לה למיעבד וכבר נפקעו קידושין, ואמאי הולד ממזר דאורייתא, לאפוקי מתירוצ הנ"ל. סד. ובשו"ת שם (ד"ה ואשר הוקשה) כתב: "שדוחק לומר דרש"י לא כתב כן אלא בעד מפי עד, אבל עד אחד ממש הוה משום דייקא ומינסבא או מילתא דעבידא לאגלויי, זה נ"ל דוחק

סא. וכ"כ מרן לעיל ד"ה רבי יהודה. סב. וכן ביאר הרשב"א בכתובות (ג ע"א ד"ה כל) את רש"י בסוגיין (ומובא לקמן ד"ה בא"ד בהגהות מהרי"ב). סג. לכאורה כוונת מרן לרמוז כאן לדברי הפנים מאירות בביאור הקושיא למ"ד מילתא דעבידא לאגלויי, דהנה בשו"ת (אבהע"ז ח"ב סי' צז ד"ה ואומר) תירץ מרן: "דהא אי טעמא משום מילתא דעבידא לאיגלויי לא משקרי, נמי נימא כנ"ל דעד כאן לא הקילו ועקרו לקידושין אלא היכי דלא מצינו שהיה משקר, אבל כיון שבא הבעל הרי קמן שהיה משקר במילתא דעבידא לאגלויי לא עקרוהו קידושין מיניה". אך כתב שזה דוחק ושינויא דחיקא לא משנינא. אמנם

לפירש"י דאפקעיהו לקידושין קשה למה כשבא הבעל הולד מהשני ממזר מדאורייתא

רש"י לא קאמר אלא להס"ד דהקילו באשה טפי מבכור משום אפקעיהו, אבל למסקנא אצ"ל ק

ה"ה ע"ב
ה"ה ע"ב
ה"ה ע"ב
ה"ה ע"ב
ה"ה ע"ב
ה"ה ע"ב
ה"ה ע"ב
ה"ה ע"ב